© Beletrina, 2026. Vse pravice pridržane.

Brez predhodnega pisnega dovoljenja Beletrine je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem, javnim interaktivnim dostopom ali shranitvijo v elektronski obliki.

Izvirni naslov dela:
La Regenta

Vse informacije o naših knjigah so dostopne tudi na: www.beletrina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.134.2-311.2
821.134.2.09Alas L.

ALAS, Leopoldo, 1852-1901
Regentka / Leopoldo Alas "Clarín" ; prevedla Veronika Rot ; [spremna beseda Branka Kalenić Ramšak]. - Ljubljana : Beletrina, 2026. - (Knjižna zbirka Klasična Beletrina. Letn. 7)

Prevod dela: La regenta
ISBN 978-961-298-407-6
COBISS.SI-ID 293094403

Leopoldo Alas »Clarín«

REGENTKA

prevedla Veronika Rot

I.

Junaško mesto je dremalo med popoldanskim počitkom. Južni veter, topel in lenoben, je potiskal po nebu belkaste oblake, ki so se trgali, ko so drseli proti severu. Na ulicah je vladala tišina, slišati je bilo le hreščeče šumenje vrtincev prahu, cunj, slame in papirja, ki jih je nosilo od jarka do jarka, od pločnika do pločnika ter od vogala do vogala, pri čemer so se prepletali ali pa se podili drug za drugim kot metulji, ki se med seboj lovijo in bežijo, medtem ko jih veter ovija v svoje nevidne objeme. Kot tolpe pobalinov so se drobci umazanije in smetk sprijeli skupaj, za hip obstali pri miru, kot bi zaspali, nato pa znova prestrašeno poskočili, se razpršili in hušknili po zidovih do drhtečih stekel cestnih svetilk ali pa do slabo prilepljenih plakatov na zidovih hiš. Kako peresce je morda zaneslo vse do tretjega nadstropja, droben pesek pa se je za nekaj dni, ali pa tudi nekaj let, zajedel v okna izložb in se sprijel s svincem.

Vetusta, to plemenito in zvesto mesto, prestolnica v nekih davnih časih, je prebavljala fižolovo enolončnico s svinjino, počivala in v dremežu prisluškovala enoličnemu in domačemu brnenju zvona, ki je bíl na vrhu vitkega zvonika svete Bazilike. Zvonik katedrale, romantična pesem v kamnu, mila hvalnica nežnih oblin neme in večne lepote, je bil zgrajen v 16. stoletju, čeprav je začetek gradnje segal v prejšnja stoletja gotskega sloga, ki pa je bil, treba je povedati, obrzdan s čutom za preudarnost in skladnost, ki je zatrl vulgarne ekscese nekdanjega arhitekturnega sloga. Človek je lahko ure in ure zrl v kamniti kazalec, ki je kazal v nebo, pa se tega pogleda ni naveličal. Zvonik sicer ni bil tako vitek, kot so nekateri, ki so videti, kot da se bodo vsak hip prelomili, saj so preščipnjeni kot nečimrne in načičkane gospodične, ki si pretirano zategujejo steznike; bil je trden, obenem pa obdan z duhovno veličino; kot v mogočnem gradu so se

skriti hodniki in stopnišča z balustradami dvigali pod koti zašiljene piramide, edinstvene v svojih razmerjih in velikostih. Kot tančica mišičevja in živčevja se je kamen ovijal kamna, vzpenjajoč se kvišku, akrobatsko loveč ravnovesje v zraku; in na apnenčasti konici je, kot v kakem žonglerskem čudežu ali pa kot bi bila nanjo pritrjena z magnetom, stala velika pozlačena bronasta krogla, nad njo še ena manjša, na tej pa železni križ, s katerega je štrlel strelovod.

Ob pomembnih praznovanjih je kapitelj dal osvetliti zvonik s papirnatimi lampijoni in pisanimi steklenimi vazicami in takrat je bila ta romantična gmota lepo vidna v mraku; vendar pa je s to okrasitvijo izgubila nepopisno eleganco svojega profila in je po obliki bolj spominjala na ogromno steklenico šampanjca. Lepše je bilo opazovati zvonik v jasni noči polne lune, ko je izstopal na nočnem nebu, obdan z zvezdami kot s svetniškim sijem, ovit s tančicami mesečine in senc, kot velikanska prikazen, ki bdi nad črnikastim mestecem, spečim pod njegovimi nogami.

Bismarck, ugleden vetuščanski pridanič, ki so mu drugi njegovega stanu nadeli vzdevek po železnem nemškem kanclerju, čigar podoba je krasila škatlice vžigalic, je vlekel za obrabljeno vrv, privezano na ogromen kembelj *Wambe*, velikega zvona, ki je klical na kor nadvse spoštovane in z nespornimi vrlinami in privilegiji obdarovane kanonike katedralskega kapitlja.

Po poklicu je bil Bismarck priganjač kočije, postiljon oziroma *bičar*, kot so jim rekli v Vetusti, ker so konje priganjali z bičem; toda njegova nagnjenja so ga vodila k zvonjenju. Celedonio, ministrant, zadolžen za naloge zvonarja, čeprav prav tako le začasno, je občasno pooblastil uglednega predstavnika bičarjev in mu predal čast, da je prebudil spoštovani kapitelj iz blaženega popoldanskega počitka ter kanonike sklical k molitvi in petju bogoslužnih hvalnic, kot so jim narekovale njihove dolžnosti.

Bičar, običajno šaljiv, vesel in razposajen, je vlekel za vrv Wambe z resnobnostjo poštenega vedeževalca. Ko je zvonil za kor – tako se je reklo –, je Bismarck v sebi občutil nekaj podobnega dostojanstvu in odgovornosti.

Celedonio, črna, umazana in ponošena sutana se mu je oprijemala telesa, je sedel na polici in se nagibal skozi okno ter brezbrižno skozi zobe pljuval na trg pod seboj; in če se mu je zahotelo, je frcnil kamenček na kakega osamljenega mimoidočega, ki se mu je zdel približno tako velik in pomemben kot miš. Višina je pridaničema stopila v glavo in jima vzbujala globok prezir do tuzemskih zadev.

»Glej tegale Chiripa, ki si misli, da je boljši od mene!« je rekel ministrant, kot bi izpljunil besede iz ust, ter frcnil polovico gnilega pečenega krompirja na ulico, pri čemer je meril na prihajajočega kanonika, obenem pa pazil, da ga ne bi zadel.

»Pa kaj še!« je odgovoril Bismarck, ki se je na zvoniku Celedoniu prilizoval, na ulici pa ga je brcal in mu večkrat hotel na silo iztrgati ključe, da bi lahko šel on zvonit k molitvi. »Ti lahko premlatiš vse bičarje, razen mene.«

»Zato, ker me ti vedno spotakneš, lump, in ker si večji ... Glej, poba, tam prihaja gospod Magistral! Naj ga pljunem?«

»Od tukaj ga prepoznaš?«

»Seveda, tepček; prepoznam ga po tem, kako suče svojo suknjo okoli nog. Glej, pridi sem. Vidiš, kako jo zaniha naprej in nazaj ob vsakem koraku? Se vidi, kako visoko se nosi. Zadnjikrat sem slišal reči gospoda Custodia, tistega beneficiata, kako je rekel zvonarju don Pedru: ‚Ta don Fermín je pa prevzetnejši kot hudič na vislicah!' Don Pedro pa se je samo smejal. In ko je bil don Fermín že mimo, je don Custodio dodal: ‚Daj no daj, fant moj mladi, na daleč se vidi, da si si spet nališpal lica!' Si lahko misliš, kaj? Pudra se.«

Bismarck tega ni hotel verjeti. Don Custodio je bil gotovo zavisten. Bismarck je namreč dobro vedel, da *Magistral* ni zgolj vzdevek

don Fermína, temveč da je kanonika stolnega kapitlja za magistrala, se pravi svojega pomočnika, imenoval sam škof. Če bi bil Bismarck kanonik in prelat in ne le bičar z vzdevkom s škatlic za vžigalice, bi se nosil bolj bahavo kot pa pomočnik kočijaža poštne kočije. Prav gotovo bi se. In če bi bil zvonar res pravi zvonar, tako kot don Pedro ... pri bogu, da ne bi govoril z nikomer drugim kot s škofom in gospodom Roquejem, kočijažem poštne kočije.

»Fant, pojma nimaš, kaj trobezljaš, saj beneficiat vedno pravi, da je v cerkvi treba biti ponižen, se, kot se reče, spustiti bližje k ljudem, se ukloniti, potrpeti tudi klofuto, če je treba; drugače te dobi papež v roke in on je ... ne vem, kako je že rekel ... nekaj takega kot ... služabnik nad vsemi služabniki.«

»To se samo tako reče,« je odvrnil Bismarck. »Kar poglej papeža, ki vlada bolj kot kralj! Nekoč sem videl njegovo sliko, res veliko sliko, sedel je v svoji kočiji, ki pa je bila videti kot velik naslanjač, namesto mul pa so jo nosili *fajmoštri* (kot je Bismarck rekel duhovnikom) in mu s pahljačo odganjali muhe, kot v gledališču ... ti rečem ... jaz bom že vedel!«

Pogovor se je razvnel. Celedonio je branil stare cerkvene običaje; Bismarck je zagovarjal blišč kulta. Celedonio je zagrozil nadomestnemu zvonarju z zahtevo po odstopu. Zvonar bičar je prikrito namignil na prihajajoče klofute, ko bosta ponovno spodaj na trdih tleh. Toda zvon, ki je zadonel na strehi katedrale, je presekal njun prepir.

»Zvoni za hvalnice!« je kriknil Celedonio. »Potegni, to je znak.«

Bismarck je povlekel za vrv in udaril po kovini s kembljem ogromnega zvona.

Zadrhtel je zrak in bičar je zatisnil oči, medtem ko se je Celedonio šopiril s svojo neomajno resnobnostjo, ter prisluhnil, kot bi bil nekaj milj proč, globokemu, mogočnemu zvonjenju, ki ga je veter odnašal od zvonika in ga v vibrirajočih odmevih ponesel preko Ve-

tuste do bližnjih hribov in prostranih polj, lesketajočih se v daljavi v stoterih odtenkih zelene.

Jesen se je šele začenjala. Travniki so po zadnjem dežju v septembru oživeli, pognala je sveža in gibka trava. Kostanjevi in hrastovi gozdovi ter sadovnjaki jablan, ki so se raztezali po globelih in pobočjih široke doline, so v temnih odtenkih izstopali med travniki in koruznimi njivami; njive pšenice so se rumeno svetile med vsem tem zelenilom. Bele kmečke hiše in nekaj poletnih vil, raztresenih po gričih in dolini, so odbijale svetlobo kot ogledala. V zlatih in srebrnih odsevih lesketajoča se zelena pokrajina je ugašala v hribovju, kot bi bili vrhovi in strmine hribov prekriti s senco nevidnega oblaka, kjer pa so bili med rastlinjem, manj bujnim in raznolikim kot v dolini, goli pasovi, se je pokrajina rdečkasto svetila. Hribovje se je raztezalo na severovzhodu, proti jugu je bilo obzorje odprto pogledu in zamejeno zgolj z obrisi gora, razblinjajočimi se v megli, ki se je iskrila kot žareč oblak prahu. Na severu je bilo pod jasnim nebom za popolnim lokom obzorja mogoče slutiti morje, po katerem so kot ladjice pluli mehki, medlo zlatorumeni oblaki. Luna, lebdeča med njimi v mlečni modrini, je bila videti kot tanek krajec iz belega oblaka.

V bližini mesta, na njegovem obrobju, so bila obdelana polja gnojena z boljšimi gnojili in posejana z bolj raznolikimi poljščinami, zato je bila tudi raznolikost barvnih odtenkov večja; barve so se v mnogoterih niansah širile nad temno rjavo zemljo, vedno znova preorano in dobro zalivano.

Nekdo se je vzpenjal po polžjih stopnicah. Fantina sta se začudeno spogledala. Kdo si je drznil?

»Mogoče je Chiripa?« je z mešanico jeze in strahu ugibal Celedonio.

»Ne, kak fajmošter bo, kaj ne slišiš sutane?«

Bismarck je imel prav; ob dotiku blaga ob kamen je nastajal žvižgajoč šum, kot pridušen glas, ki zahteva tišino. Nato se je suknja prikazala skozi loputo; bil je don Fermín de Pas, magistral svete katedralske cerkve in škofov provizor. Kočijažev pomočnik je kar zadrhtel. Pomislil je: ‚Naju je prišel namlatit?'

Za kaj takega sicer ni bilo nobenega razloga, vendar to ni še nič pomenilo. Vajen je bil klofut in brc, ki jih je dobil, ne da bi vedel, zakaj. Vsi pomembneži, in po Bismarckovi presoji je bil don Fermín gotovo eden od najbolj vzvišenih, so zlorabljali svojo pravico, da so delili zaušnice. Ni izpodbijal upravičenosti te predpravice, le izogibal se je tuzemskim veličastnežem, med katere je štel cerkovnike in stražnike. Uklanjal se je temu zakonu, obenem pa se je trudil, da bi se njegovim posledicam izognil, kadar je bilo le mogoče. Če bi bil on gospod, župan, kanonik, vodovodar, vrtnar, poštni uradnik ali pa nočni stražnik, skratka nekaj pomembnega, bi počel enako, ah, kako bi delil brce! Toda bil je le Bismarck, postiljon, in vedel je, kakšna je njegova vloga v življenju: da se vetuščanskim odličnežem umika s poti.

Na zvoniku pa se je bilo nemogoče kamor koli umakniti. Lahko bi se le vrgel skozi okno ali pa počakal, da nevihta mine. Dostop do polžjega stopnišča je zastavljal kanonik. Bismarck ni imel druge možnosti, kot da se je naredil čim bolj neopaznega in se skril za zvon ter za tramom čakal, kaj se bo zgodilo.

Celedonia pa ta obisk ni presenetil. Večkrat je že videl Magistrala, kako se je pred hvalnicami ali po njih povzpel na zvonik.

Le kaj bi ta spoštovani gospod počel tu gori? Tako so postiljonove oči spraševale nadomestnega zvonarja. Celedonio je tudi to vedel, vendar je molčal in se smehljal, naslajajoč se nad strahom svojega prijatelja.

Ministrantova domišljavost se je spremenila v ponižnost. Na obraz mu je v hipu legel njegov uradni izraz. Celedonio je imel

dvanajst ali trinajst let in je znal mišice svojega ploščatega obraza dobro prilagoditi zahtevam liturgije. Imel je velike, zamolklo temno rjave oči, in ko je pobalin opravljal cerkvene dolžnosti, jih je izumetničeno obračal gor in dol, dol in gor, pri čemer je posnemal številne duhovnike in pobožnjakarice, ki jih je poznal in s katerimi je imel opravka.

V njegovih očeh se je nehote prikazal pridih objestnosti in posmehljivosti, tako kot v očeh pocestnice, ki zgolj s pogledom ponuja svoje blago na prodaj, da je policija ne more obtožiti pohujšanja javne morale. Zevajoča brezzoba usta so dopolnjevala pačenje oči, da je bil zaradi tega svetohlinsko ponižnega izraza že tako grdi Celedonio videti naravnost ostuden.

Pri deklicah njegove starosti ljubki obrisi njihovih teles izdajajo porajajoče se obline njihovega spola, pri neposvečenem novicu pa se je že nakazovala izkrivljenost naravnih nagonov, ki so jo povzročile zmote sprijene vzgoje. Ko je pod svojim z voskom popackanim talarjem hotel posnemati ubrane in valovite gibe don Analecta, škofovega zaupnika in sorodnika – misleč, da tako izkazuje svojo predanost –, se je Celedonio gibal in krilil kot razuzdana deklina, zapeljevalka vojakov. Palomo, pasjederec, kot so zlobni jeziki rekli njegovemu poklicu, drugače pa neposvečeni uslužbenec katedrale, je to že opazil. Svojih slutenj pa si ni drznil povedati nobenemu nadrejenemu, kajti upošteval je vodilo, zaradi katerega je že trideset let dostojanstveno in spoštljivo opravljal naloge čiščenja in varovanja, in to je bilo, da se ne vtika v tuje zadeve.

V prisotnosti Magistrala se je Celedonio spustil z okna, prekrižal roke na trupu in sklonil glavo. Don Fermín je bil spodaj na Ulici Rúa videti kot ščurek, a kako velik je bil zdaj v očeh ministranta in v prestrašenih očeh njegovega tovariša! Celedonio je kanoniku segal komaj do pasu. Pred seboj je videl brezmadežno sutano z ravnimi, simetričnimi in gladkimi gubami, jesensko sutano iz najboljše

flanele, nad njo pa je plapolalo svileno ogrinjalo, razkošno ter bogato okrašeno s čipkami.

Bismarck je izza zvona, za katerim se je stiskal, videl zgolj kanonikov spodnji del, a tudi ta mu je vzbujal veliko občudovanje. Kakšna eleganca! Brez kakršnega koli madeža! Duhovnikova stopala so spominjala na ženska; nosil je nogavice v škofovsko vijoličasti barvi; njegovi čevlji so bili vrhunski izdelek iz najboljšega usnja, na njih je bila preprosta, toda prefinjena srebrna zaponka, ki se je čudovito ujemala z barvo nogavic.

Če bi si pobalina drznila pogledati don Fermína v obraz, bi videla, da je bil ob prihodu na zvonik resen, namrščen; pa tudi nekoliko presenečen, ko je tam opazil navzočnost obeh zvonarjev, takoj zatem pa že smehljajoč se z izmuzljivo prizanesljivostjo v pogledu in naučeno dobrohotnostjo na ustnicah. Kočijažev pomočnik je imel prav. De Pas ni uporabljal ličil. Videti je bil kot iz mavca. Dejansko se je njegova bleda polt svetila kot stena. Na njegovih ličnicah, ravno prav izbočenih, da so njegovemu obrazu dajale značaj, ne da bi ga pogršale, je bil rahel pridih rdečine, ki je včasih spominjala na barvo njegovega duhovniškega ovratnika ali pa nogavic. Vendar to ni bil puder, prav tako ne rdečica zdravja, kakor tudi ne izdajalskega alkohola; šlo je za rdečico, ki se pojavi na licih ob besedah ljubezni ali pa sramežljivosti, izgovorjenih v bližini, besedah, ki na železo v krvi delujejo kot magnet. Takšno pordelost povzroči tudi nenaden sprelet misli o podobnih rečeh. V Magistralovih očeh, zelenih, s pegicami kot drobci njuhanca, je bila najopaznejša mehkoba lišaja, včasih, ob kakem neprijetnem presenečenju, pa je iz njih kot bodica iz pernatega vzglavnika šinila ostrina. Tisti pogled so zmogli prenesti le redki; nekaterim je vzbujal strah, drugim odpor; kadar se mu je kak predrznež uprl, je Magistral povesil pogled in ga prekril z mesnatimi, širokimi in mehkužnimi vekami. Tudi dolgi ravni nos, brez kake posebne lepote ali dostojanstvenosti v obliki, je imel na

konici presežek mesa in se je povešal kot krošnja pod preobilico sadežev. Nos je bil zgolj dodatek na obrazu, katerega izraze je bilo težko brati, kot bi bili zapisani po grško, tako da ni bilo preprosto izluščiti, kaj je de Pas čutil in razmišljal. Razpotegnjene in tanke ustnice, prefinjene in blede, so bile pod nenehnim pritiskom brade, ki je grozila, da se bo v za zdaj še oddaljeni starosti združila s povešeno konico nosu. Toda zaradi te pomanjkljivosti v obraz ni bil videti starejši, temveč mu je dajala videz preudarnosti, ki se preveša v strahopetno hinavstvo ter nakazuje hladno in preračunljivo sebičnost. Prav lahko je bilo verjeti, da tiste ustnice kot zaklad hranijo neko vzvišeno besedo, tisto, ki se je nikoli ne izreče. Koničasta in štrleča brada je delovala kot ključavnica tega zaklada. Majhna in lepo oblikovana glava s kratko pristriženimi gostimi črnimi lasmi je počivala na čvrstem belem vratu, mišičastem kot pri kakem atletu in sorazmernem s trupom in okončinami krepkega kanonika, ki bi v svoji vasi gotovo postal najboljši kegljač in najbolj zaželen mladenič; če pa bi nosil oprijeto suknjo, bi bil prav gotovo najpostavnejši pohajkovalec po ulicah Vetuste.

Kot v gledališču je Magistral Celedonia pozdravil z gracioznim priklonom s trupom in iztegnjeno desno dlanjo, belo, prefinjeno, z dolgimi tankimi prsti, nič manj negovano kot dlan kake aristokratske gospe. Celedonio je odgovoril s poklekom, ki se ga je naučil pri ministriranju pri maši.

Bismarck je z grozo opazoval, kako je kanonik iz notranjega žepa sutane potegnil cev, ki je bila videti kot iz zlata. Osuplo je gledal, kako se je cev raztegnila, kot bi bila iz gume, ter podaljšala v dve, nato tri med seboj združene cevi. Nedvomno je šlo za majhen top, ravno pravšnji, da bi pokončal nepomembnega priganjalca konj kočije, kot je bil on. Ne; to je morala biti puška, kajti Magistral si jo je prislonil k obrazu in z njo pomeril predse. Bismarck je zadihal: strel ni bil namenjen njemu; fajmošter je, naslonjen na okensko polico,

meril na ulico. Celedonio se je po prstih pritihotapil provizorju za hrbet in poskušal s pogledom slediti, kam je daljnogled usmerjen. Celedonio je bil svetovljanski ministrant, kot zaupnik je vstopal v najboljše hiše v Vetusti, in če bi vedel, da je Bismarck daljnogled zamenjal za puško, bi se mu rogal v obraz.

Ena od osamljenih dejavnosti, s katerimi se je kratkočasil don Fermín, je bilo vzpenjanje nekam v višino. Bil je hribolazec, nagonsko je iskal vrhove hribov in zvonike cerkva. V vseh deželah, ki jih je obiskal, se je povzpel na najvišji tamkajšnji hrib, če pa ni bilo hribov, na najbolj izstopajoč zvonik. Zdelo se mu je, da kraja ne more spoznati, dokler si ga ne ogleda od zgoraj, s ptičje perspektive, tako da ga je z višine v celoti zaobjel s pogledom. Ko je s škofom obiskoval podeželske župnije, se je peš ali pa na konju, odvisno od priložnosti, podal na izlet na najbolj zašiljene vršace v okolici. V provinci, katere glavno mesto je bila Vetusta, je bilo vsepovsod polno vrhov, ki so se izgubljali v oblakih; in na najvišje ter najtežavnejše se je vzpenjal Magistral, in to z lahkoto, s katero je za seboj puščal tudi najbolj žilavega pohodnika, najizkušenejšega hribolazca. Z vsakim vzponom si je želel še višje; namesto utrujenosti je občutil vročico, ki je njegovim nogam dajala jekleno moč in njegova pljuča napolnjevala s poživljajočim dihom. Osvojitev vrha je bila za de Pasa sladostrastna zmaga. Videti pod seboj prostrana polja, uzreti iz daljave oddaljeno morje, gledati na vasi pod seboj, kot bi bile igrače, si predstavljati ljudi kot migotalkarje, opazovati let kanje ali orla, odvisno od kraja, kamor ga je zaneslo, in sončne žarke, ki se odbijajo od ptičjih hrbtov, spreletavajočih se pod njegovim pogledom, zreti na oblake od zgoraj, to so bili zadovoljujoči užitki za njegov vzvišeni duh, ki si jih je privoščil vsakič, ko se mu je ponudila priložnost. Takrat so njegova lica zažarela in so se iz njegovih oči usule strele. V Vetusti te strasti ni mogel potešiti; moral se je zadovoljiti s tem, da se je občasno povzpel na zvonik katedrale.

Običajno je to počel zjutraj pred molitvijo ali pa zvečer, odvisno od obveznosti. Celedonio, ki je nekajkrat izkoristil provizorjevo nepazljivost, da je pogledal skozi daljnogled, je vedel, da gre za mogočno napravo; iz zgornjih hodnikov, precej višjih od zvonika, je lahko povsem razločno videl Regentko, čudovito lepo damo, kako bere knjigo ali pa se sprehaja po svojem vrtu, ki so mu rekli Park Ozoresovih; tako je, gospod, videl jo je, kot bi bila tako blizu, da bi se je lahko dotaknil z roko, pa je bila njena palača na vogalu Novega trga, precej daleč od stolpa, saj so bili vmes še trg pred katedralo ter Ulici Rúa in Sveti Pelagij.

Kaj še? S tistim daljnogledom si lahko videl tudi del biljardnice v Kazinu, ki se je nahajal poleg cerkve sv. Marije; in on, Celedonio, je videl celo biljardne krogle, kako so se kotalile po mizi. Brez daljnogleda pa, phh!, komaj, da je lahko razločil balkon na stavbi Kazina, saj ni bil videti večji od majhnega okenca ječe. Medtem ko je ministrant tiho šepetal Bismarcku, ki si je, ko se je prepričal, da ni nevarnosti, le upal pristopiti k njemu, je Magistral, ne meneč se za zvonarja, s pogledom počasi drsel po mestu, preiskoval njegove kotičke, v svoji domišljiji videl tudi pod strehe, kajti temu natančnemu opazovanju se je posvečal z vsem svojim duhom, kot prirodoslovec pod močnim mikroskopom preučuje najmanjše podrobnosti organizmov. Ni si ogledoval polj, ni opazoval daljnih gora in oblakov; njegov pogled ni prestopil mestnih okvirov.

Vetusta je bila njegova strast in njegov plen. Čeprav so ga drugi imeli predvsem za modrega teologa, filozofa in jurista, je on najbolj od vsega ljubil svoje znanje o Vetusti. Poznal jo je do obisti, od znotraj in od zunaj, poznal je njeno dušo in telo, preiskal je vse kotičke njene vesti in njenih hiš. Tisto, kar je ob tem junaškem mestu občutil, je bila požrešnost; po njeni anatomiji, in to ne kot fiziolog, ki želi zgolj preučevati, temveč kot gastronom, ki išče slastne grižljaje; ni uporabljal skalpela, temveč nož za rezanje mesa.

Kljub vsemu je bilo potrebno veliko odpovedovanja, da se je, vsaj za zdaj, zadovoljil zgolj z Vetusto. De Pasove sanje so bile visokoleteče in ni se jim še odrekel. Kot spomine na junaško pesem, ki jo je z navdušenjem prebiral v mladosti, je hranil v spominu čudovite slike, ki jih je častihlepje naslikalo v njegovi domišljiji; na njih se je videl, kako kot škof mašuje v Toledu in se v Rimu udeležuje kardinalskih konklav. Še tiara se mu ni zdela nedosegljiva; vse je bilo dosegljivo na poti, pomembno je bilo zgolj vztrajno stopati dalje. Postopoma so sanje postajale vse bolj zamegljene, kot bi se vedno bolj oddaljevale. ‚Takšna so pričakovanja upanja,' je razmišljal Magistral, ‚bolj se približujemo cilju svojih ambicij, bolj oddaljen se zdi predmet naših želja, kajti ne nahaja se v prihodnosti, temveč v preteklosti; kar vidimo pred seboj, je ogledalo, v katerem odseva sanjana slika, ki ostaja za nami, v daljni preteklosti sanj ...' Ni se odrekel vzpenjanju, temu, da bi prišel čim višje, toda z vsakim dnem je manj razmišljal o negotovih daljnosežnih ciljih, značilnih za mladost. Dopolnil je že petintrideset let in pohlep po oblasti je bil še vedno močan, obenem pa manj idealističen; zadovoljil se je z manj, vendar si je to želel in potreboval močneje, bližje; to je bila neučakana lakota, žeja v puščavi, ki žge in se poteši v nečisti luži, ker ne zdrži do izvira, ki je nekje daleč v nekem neznanem kraju.

Občasno je, ne da bi si to hotel priznati, občutil omahovanje volje in vere v samega sebe, ob čemer ga je kar spreletelo; v takih trenutkih je pomislil, da nikoli ne bo postal to, k čemur je stremel, da je morda višek njegove kariere trenutno stanje ali pa kaka nepomembna škofija v starosti. V tem bi čutil veliko ponižanje. Kadar so ga napadle take misli, se je, da bi jih premagal in pozabil nanje, vročično predal dosegljivim užitkom, ki so mu bili na voljo; pogoltnil je svoj plen, pobožnjakarsko Vetusto, kot ukročeni lev smrdljive kose mesa, ki mu jih vrže krotilec.

Ko je svoje ambicije osredotočil v nekaj oprijemljivega, je bil še močnejši; v vsej škofiji ni bilo ovire, ki bi mu lahko stala na poti. Bil je gospodar gospodarja. V svojih krempljih je imel škofa, prostovoljnega jetnika, ki se svojega jetništva sploh ni zavedal. V takih dneh je bil provizor nezaustavljivi cerkveni orkan, biblični kaznovalec, božji bič, blagoslovljen od njegovega blagorodja.

Ta obupovanja so običajno sprožile novice o napredovanjih: imenovanje kakega mladega škofa, na primer. Takrat je de Pasa preganjala naslednja misel: preveč je že zaostal in zato nikoli ne bo mogel doseči pomembnih položajev v hierarhiji. Tako je razmišljal de Pas, beneficiat don Custodio pa ga je mrzil prav zato, ker je bil že pri tridesetih imenovan za magistrala, stolnega pridigarja.

Don Fermín je zrl na mesto pod seboj. Drugi so mu hoteli iztrgati ta plen, toda on ga bo požrl čisto sam. Pa kaj še! Še ta bedni imperij mu bodo vzeli? Ne, njegov je bil. Izbojeval si ga je v težkem boju. Le čemu pa služijo tepci? Tudi Magistralu je višina stopila v glavo; tudi on je Vetuščane videl kot hroščke; njihova stara, počrnela in vegasta bivališča, ki so jih domišljavi meščani imeli za palače, pa niso bila nič drugega kot brlogi, luknje, kupi zemlje, rovi za krte ... Le kaj so kdaj naredili gospodarji tistih starih zanemarjenih palač v predelu Encimada, ki jih je imel pod svojimi nogami? Kaj so naredili? Podedovali. In on? Kaj je naredil on? On je zavojeval. Ko se je v njegovi duši iskrila mladostniška ambicioznost, se je don Fermínu Vetusta zdela neznansko utesnjujoča; on, ki je pridigal v Rimu, ki je za kratek čas okusil in vonjal kadilo čaščenja v najsvetejših krajih, se je v katedrali v Vetusti počutil zapostavljenega. Toda ob drugih priložnostih, teh je bilo veliko več, ga je obšel spomin na njegove otroške sanje, ki so bile zelo zrele, in takrat je tisto mesto, ponižno ležeče pod njim, videl kot izpolnitev svojih najbolj norih želja. Kar je občutil ob primerjavi svojih otroških sanj s sedanjostjo, je bil nekakšen telesni užitek, je razmišljal de Pas. Kot mladenič je sanjal o

precej višjih stvareh, njegovo sedanje gospostvo pa je bilo skladno s sanjarijami iz otroštva, polnega samotnih in otožnih popoldnevov na hribovitih travnikih. V Magistralu je sčasoma naraščal prezir do let lastnega odraščanja, njegove mladostniške sanjarije so se mu večkrat zazdele bedaste in njegova vest ni našla zadovoljstva v dejanjih tistega obdobja zgoščenih strasti, le redko in še to nezadovoljivo potešenih. Raje je obujal utrinke iz najbolj oddaljenih spominov iz preteklosti: otroštvo mu je vzbujalo ganjenost, puberteta nelagodno nejevoljo, tako kot ženska, ki smo jo nekoč močno ljubili in zaradi katere smo zagrešili nešteto neumnosti, zdaj pa se nam zdi vredna le še pozabe in prezira. To, čemur je on rekel telesni užitek, in ta je bil precej nedolžen, je bila tolažba duše za omahovanje volje, ki ga je pogosto obšlo.

Magistral, nekoč davno pastirček na pašnikih Tarse, je zdaj vladal Vetusti, on in nihče drug! V tem samopovzdigovanju je tičalo bistvo tistega močnega, nedolžnega telesnega užitka, ki ga je de Pas doživljal kot meseni greh.

Kolikokrat je moral, ko je stal na prižnici v brezmadežno belem in nagubanem koretlju, oprijemajočem se njegovega čednega telesa pod veličastno mantiljo, in videl na obrazih pod seboj občudovanje in začaranost, prekiniti polet svojega govora, ker ga je dušilo od užitka, ki mu je jemal glas v grlu! Medtem ko je poslušalstvo čakalo v tišini, da bi religiozna vznesenost govorcu dovolila nadaljevati, je on kot v ekstazi lastne veličine slišal cvrčanje sveč in svetilk; z nenavadno naslado je vdihoval zrak, nasičen s kadilom iz glavne zakristije ter s toplimi in aromatičnimi vonjavami, puhtečimi od dam, ki so ga obkrožale; kot šepet vetrca v krošnjah gozda je čutil zadržano šelestenje svile, plahutanje pahljač; in hotel je verjeti, da v tisti tišini pozornosti, ki si je je vročično želel, čuti nemo občudovanje, ki se je dvigalo k njemu in v katerem je užival; prepričan je bil, da v tistih trenutkih župljani razmišljajo o elegantnem, slokem

pridigarju medenega glasu in vljudnega vedenja, ki so ga poslušali in gledali, in ne o Bogu, o katerem jim je govoril. Takrat se ni mogel ubraniti spominov, v katerih se mu je prikazovalo njegovo otroštvo na travnikih; utrinkov tistih popoldnevov njegovega življenja otožnega in zamišljenega pastirčka ... Ure in ure, vse do mraka, je sanjal z odprtimi očmi na kakem hribu, prisluškujoč zvoncem živine na pašniku, in o čem je sanjal? Da je tam spodaj, v širnem svetu, daleč proč, neznansko veliko mesto, stokrat ali pa še večkrat večje od Tarse; in tistemu mestu se je reklo Vetusta in bilo je veliko večje od bližnje sejemske vasi San Gil de la Llana, ki je prav tako še nikoli ni obiskal. V velikem mestu si je predstavljal čudesa, ki so zadovoljevala njegove čute in zapolnjevala osamljenost njegovega nemirnega duha. Med tistim neukim in vizionarskim otroštvom ter trenutkom, ko je stal tam kot pridigar, ni bilo nobenega vmesnega obdobja; videl se je kot otroka in nato kot magistrala: sedanjost je uresničena stvarnost otroških sanj in to mu je bilo v naslado.

Taka in podobna čustva so napolnjevala njegovo dušo, medtem ko je počasi premikal daljnogled, od katerega so se odbijali bleščeči sončni žarki, od strehe do strehe, od okna do okna, od vrta do vrta.

Tesno okoli katedrale se je stiskalo staro jedro Vetuste. Temu predelu se je reklo Encimada, saj je z vrha griča kraljeval vsemu mestu, ki se je pod njim širilo proti severozahodu in jugovzhodu. S stolpa so se na nekaterih dvoriščih in vrtovih starih propadajočih hiš videli ostanki nekdanjega obzidja, predelanega v terase ali pa pregradne zidove med vrtovi in kokošnjaki. Predel Encimada je obsegal tako plemiški kot revni del mesta. Tam so živeli najbolj gosposki prebivalci Vetuste in tudi najbolj beraški, prvi v razkošju, drugi nagneteni skupaj v uboštvu. Pravi Vetuščan je prihajal iz Encimade. Marsikateri puhloglavec je visoko cenil lastništvo hiše, naj je bila še tako skromna, v tem visokem predelu mesta, v senci katedrale ali pa v bližini drugih dveh najstarejših cerkva v bližini

bazilike, kot sta bili Sveta Marija Velika ali Sveti Peter, ter v župnijah, ki sta si delili plemiški del Encimade. Magistral je pod seboj opazoval predel odličnežev, v katerem so hiše spominjale na palače; samostane, velike kot vasi; in bajtarske predele, kjer se je tiščala vetuščanska raja, prerevna, da bi se lahko naselila v novih naseljih nižje, na Campu del Sol na jugovzhodu, kjer so se dvigali dimniki stare tovarne, okoli katere se je oblikovalo delavsko naselje. Skoraj vse ulice v predelu Encimada so bile ozke, ovinkaste, vlažne in temačne; nekatere so bile zapleveljene. Čistoča ulic in uličic, kjer so večinoma živeli plemiški prebivalci, ali pa tisti, ki so k temu stremeli, je bila precej bedna, skorajda klavrna, tako kot čistoča kuhinj za reveže v hiralnicah; očitno je mestna metla in tudi metla čistunskih plemičev na tistih trgih in uličicah puščala smeti, kot jih pušča krtača na ponošeni suknji. Tam je bilo le malo trgovinic in tudi te niso bile bogve kaj. Z višine se je videla zgodovina privilegiranih slojev, ki so jo pripovedovali kamni in opeke starega dela Vetuste. In še posebno cerkve: samostani so zasedali približno polovico ozemlja; zgolj samostan sv. Dominika se je širil na petini Encimade, po velikosti mu je sledil samostan Recoletas, kamor sta se v času septembrske revolucije zatekla dva redova redovnic, vseh skupaj jih je bilo deset, vendar so s svojim samostanom in vrtom zasedale šestino celotnega predela. Res je, da je bil samostan sv. Vincenca spremenjen v vojašnico in je med njegovimi zidovi donelo predirno trobljenje roga ter tako nenehno skrunilo stoletno svetost tišine; iz bahavega in prostornega samostana sester klaris je država naredila uradniško stavbo, San Benito pa je postal temačna in nevarna ječa. Vse to je bilo žalostno, toda Magistral, ki je z grenkobo na ustnicah opazoval ruševine, ki mu jih je tako nazorno kazal daljnogled, je lahko svojo dušo odprl tolažbi in upanju, kajti onkraj plemiške četrti, proti zahodu in severu, je bilo mogoče opaziti očitne znake obujene vere, ki se je širila na obrobju Vetuste, kjer je pobožnost

gradila nove domove za samostansko življenje, razkošnejše, elegantnejše od prejšnjih, čeprav ne tako trdnih in velikih. Revolucija je porušila in izropala; restavracija monarhije pa je spodbujala novo gradnjo v zameno za tisto, česar ni bilo mogoče obnoviti. In tako so sestre klarise na svoji posesti že spravile pod streho stavbo s srebrno kupolo, ki se je bleščala v bližini sprehajališča na nabrežju na zahodu, nedaleč od vil v predelu Colonia, se pravi novega predela, kjer so živeli tisti, ki so se z bogastvom vrnili iz Novega sveta in so jim zato rekli *amerikanerji* ali pa tudi *indijanarji*, ter domači trgovci. Na severu, med gosto, temno zeleno travo žametnih travnikov, se je dvigala bela zgradba, ki so jo z neverjetnimi vsotami gradile sestre salezijanke, za zdaj še stisnjene v samem starem jedru Vetuste, v bližini smetišča, skorajda zrinjene v odtočne jarke, in to v neki stari hiši, kjer so namesto cerkve imele zgolj revno kapelo. Tam so, kot v nekakšnih nišah ali grobnicah, prebivale dedinje številnih bogatih plemiških družin; zapustile so, v poklon Križanemu, udobje svojih razkošnih palač v visokem predelu Vetuste in ga zamenjale za nezdravo utesnjenost tistega svinjaka, njihovi starši, bratje in drugi sorodniki pa so lenobno poležavali v turobnih, toda prostornih palačah propadajočih vil Encimade. Ni bila le cerkev tista, ki se je lahko razlezla in se razkomotila v zgornji Vetusti, tudi dediči starih plemiških nazivov in posesti so si prilastili prostrane hleve, vrtove in sadovnjake, ki bi jim lahko rekli kar gozdovi, tako veliki so bili v primerjavi s preostalim mestom, in ki so jim dejansko, čeprav je bilo to rahlo pretiravanje, rekli parki, če so bili tako veliki kot Ozoresovi ali Vegallanovi. Medtem ko se je ne zgolj samostanom in palačam, temveč tudi drevesom dalo ogromno prostora, da so se razrastla po lastni volji, so ubogi plebejci, ki v svoji revščini niso mogli ubežati plemiški ali navadni sebičnosti, živeli nagneteni v hišah iz blata, ki so jih morali, po ukazu mestnih oblasti, ometati z apnom. Prav neverjetno je bilo gledati, kako so se tiste bajtice stiskale druga k drugi

in se izpodrivale ter si vtikale strehe v oči, se pravi v okna. Videti so bile kot čreda igrivih telet, ki poskakujejo, ko se gnetejo na ozki poti, in se vzpenjajo na hrbte tistih pred njimi.

Kljub krivični razdelitvi posesti, ki je ležala don Fermínu pred očmi, ne da bi ga kaj prida vznemirjala, je hvalevredni kanonik ljubil predel okoli katedrale. Encimada je bila njegov naravni imperij, prestolnica njegove duhovne oblasti. Zaradi dima in žvižganja tovarne je sovražno ošvrknil s pogledom predel Campo del Sol; tam so živeli uporniki; umazani delavci, črni od premogovega in železovega prahu, pomešanega z znojem; tisti, ki so odprtih ust poslušali norce, kako jim pridigajo o enakosti, federaciji, delitvi bogastva, tisočih nesmislih, njemu pa niso hoteli prisluhniti, ko jim je govoril o nebeških nagradah, o poplačilih po smrti. Saj ne, da tam ne bi imel nikakršnega vpliva, vendar je bil ta neprimerno manjši. Kadar pa se je med njimi ukoreninila prava vera, katoliška, seveda, je bilo to z močnimi, jeklenimi koreninami. A kaj, ko je smrti vsakega dobrega, vernega delavca, sledilo rojstvo dveh, treh, ki ne bodo nikoli slišali za ponižnost, zvestobo, vero in ubogljivost. Magistral si ni delal iluzij. Campo del Sol jim je uhajal. Ženske so branile še zadnje barikade. Ne dolgo pred dnevom, ko je de Pas tako razmišljal, je nekaj prebivalk delavskega predela skoraj do smrti okamenjalo nekega tujca, ki se je oklical za protestantskega duhovnika; toda te skrajnosti, ti izbruhi umirajoče vere so Magistrala bolj žalostili kot razveseljevali. Ne, tisti tovarniški dim ni bil dim kadila, dvigal se je visoko, vendar ne v nebesa; hrumenje strojev se mu je zdelo porogljivo kot žvižganje satire ali švistenje biča. Tudi ozki in visoki dimniki so bili v njegovih očeh spomeniki malikovalstva, videti so bili kot parodija zašiljenih cerkvenih stolpov ...

Magistral je obrnil daljnogled proti severovzhodu, tam je bila Colonia, najnovejši predel v Vetusti, kjer so bile hiše zgrajene v ravnih linijah in so jemale dih s svojimi živimi barvami in lesketajočimi se

odsevi; kot bi opazoval kakega ptiča iz ameriških pragozdov ali pa divjo indijansko domorodko, okrašeno s perjem in trakovi kričečih barv. Skladnost v geometriji in kaos, anarhija v barvah. Na strehah vse barve mavrice kot na zidovih Ekbatane; zastekljeni balkoni, ki so bližnjim hišam ukradli vso lepoto, s katero so se kitile; neprimerne bahavosti v kamnu, lažna trdnost, kričavo razkošje. Sanjski kraj za vsakega indijanarja, pa tudi za oderuha in trgovca z moko, ki si lahko privoščita gradnjo. Precejšnja možnost za pljučnico zaradi varčevanja pri zidovih; bedasto bahanje in zagotovljeno neudobje. Vendar pa vse to ni pomembno, Magistral se za to ne zmeni; tam ne vidi drugega kot bogastvo; Peru v miniaturi, katerega duhovni Pizarro se trudi biti. Kar mu tudi uspeva.

Indijanarji iz Colonie, ki so v Ameriki slišali bolj malo maš, se po povratku v domovino v Vetusti vrnejo tudi k pobožnosti svojih prednikov: verski obredi, ki so se jih naučili v otroštvu, so zanje sladka obljuba Španije, o kateri so sanjali na drugi strani morja. Poleg tega indijanarji zavračajo vse, kar ni spodobno ali pa diši po plebejstvu, zavračajo vsak opomnik na skromne korenine svojega rodu. V Vetusti bi lahko brezbožneže, ki nimajo niti počenega groša v žepu, preštel na prste ene roke; vsi pomembneži so pobožni in bogaboječi, kot se temu reče. Páez, don Frutos Redondo, Jacajevi, Antolínezovi, Argumosovi in še drugi odlični Americi Vespucciji iz predela Colonia do črke natančno posnemajo navade blagorodnih družin, kot so Corujedovi, Vegallanasovi, Membiobresovi, Ozoresovi, Carraspiquejevi in še nekatere plemiške rodbine iz Encimade, ki se imajo za zelo zveste kristjane neoporečnega porekla. In če Páezi, Redondi in še vsi drugi tega ne bi hoteli početi po lastni volji, bi jih njihove soproge, hčerke in preostali del nežnejšega spola družine prisilili, da v pobožnosti, tako kot v navadah, idejah in besedah, posnemajo zavist vzbujajoče plemstvo. Zato provizor proti severovzhodnemu predelu pogleduje bolj z lakomnostjo kot

z nenaklonjenostjo. Čeprav je tam še vedno veliko duš, v katere se še ni poglobil, in veliko ozemlja, ki ga mora odkriti v tisti pomanjšani Ameriki, so prva raziskovanja, ki jih je do zdaj opravil, in vse *trgovske izmenjave*, kot on temu pravi, ki so bile izvedene, prinesli zelo dobre rezultate, zato don Fermín ne dvomi, da bo ponesel luč prave vere in z njo seveda tudi svoj vpliv v vse kotičke premožnih hiš v predelu Colonia, ki so bile po mestnem odloku vse enake višine.

Do takrat pa je de Pas ljubeče obračal oko daljnogleda k svoji dragi Encimadi, plemeniti in dostojanstveni, stisnjeni v senci mogočnega stolpa. Pod njim sta stali – ena na desni in ena na levi, kot na častni straži ob katedrali – prastari cerkvi, ki sta bili morda celo priča gradnji velike katedrale, prav gotovo pa njenemu razkošju in veličastnosti, ki ju sami nista nikoli dosegli. Imenovali sta se, kot je bilo že povedano, Sveta Marija in Sveti Peter; njuna zgodovina je zapisana v kronikah rekonkviste, zdaj pa veličastno gnijeta, najedeni od večstoletne vlage, in se drobita v prah. Okoli cerkva so po uličicah in trgih posejane stare vile, ki bi si štele v čast, če bi se lahko razglasile za sodobnice obeh razpadajočih svetih hramov. Vendar to ni mogoče, kajti njihovo sorazmerno mladost izdaja njihova arhitektura, ki razkriva neokusen, težak in pretirano načičkan slog dekadentnih poznejših stoletij. Kamniti zidovi teh stavb so počrneli od vlage in neusmiljenega vremena, zaradi katerega v Vetusti nič prav dolgo ne ohrani čiste beline.

Don Saturnino Bermúdez, ki je prisegal, da poseduje dokumente, ki bi vsakemu poznavalcu heraldike dokazali, da njegov priimek Bermúdez prihaja naravnost od kralja Bermuda, je bil strokovnjak v pripovedovanju zgodovine vsake od teh vil, ki jih je on razglašal za nacionalni ponos. Vsakič, ko je kak radikalni mestni svet sprožil ali pa tudi zgolj predlagal rušitev kake od teh podrtij ali pa prilastitev kakega zemljišča za javno dobro, je don Saturnino zagnal vik in krik ter v *Praporju*, ultradesničarskem listu, objavljal neznansko

dolge članke, ki jih še župan ne bi razumel, če bi jih sploh prebral. V njih je v nebo povzdigoval arheološki pomen vsakega zidka, in če se je izkazalo, da bi lahko šlo za nosilni zid kake še starejše stavbe, je na vse pretege poskušal dokazati, da gre skorajda za spomenik. Nobenega dvoma ni, da don Saturnino, pa čeprav v dobro umetnosti, ne bi bil nagnjen k laganju, vsekakor pa je pretiraval z romanskim in arabskim. Zanj je bilo vse iz časa arabske konkviste, ali pa vsaj romanike, in neredko je temelje kakega kamnitega zidu postavil v čas kralja Fruela,* čeprav so bili delo kakega preprostega in tudi še živega kamnoseka. Te zmote pa učenjaku niso načele ugleda, kajti tisti redki, ki so jih opazili, so jih prizanesljivo pripisali neškodljivemu pretiravanju ali dobronamernim anahronizmom, večina Vetuščanov pa vsega tega gostobesedja sploh ni brala. Učenjakar je vztrajno opletal s svojo retoriko, v katero je trdno verjel, ter udrihal z drznimi podobami in silovitimi primerami, med katerimi so izstopale strašljive poosebitve in ponavljajoče se anadiploze; zidovi so govorili kot knjige in imeli navado reči: »drhtijo temelji in moja duša drhti«. Ob patetičnih opisih povsem običajnih vrat kočijažnice bi se človek kar razjokal, svoje arheološke članke pa je običajno končal z naslednjimi besedami: »Skratka, gospodje mestnega sveta, načrtovalci prenov, *sunt lacrimae rerum*!«**

Tistega popoldneva je Magistral svojemu opazovanju namenil več kot pol ure. Naveličan opazovanja ali pa tega, da ni videl tistega, kar je iskal v smeri proti Novemu trgu, kamor je vedno znova

* Fruela I. (ok. 722–768) je bil kralj Asturije (757–768), sin Alfonza I. in vnuk Pelagija, ustanovitelja Asturijskega kraljestva. Nadaljeval je boje z Mavri in Baski. Ustanovil je samostan sv. Vincenca, okoli katerega je zraslo mesto Oviedo.

** Del verza »sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt« (v prevodu Frana Bradača: »beda izžema solzé in usoda človeka te gane«) iz 1. speva Vergilove *Eneide* izraža univerzalno misel o trpljenju, sočutju in skupni človeški izkušnji.

obračal svoj daljnogled, se je odmaknil od okna, zložil optični instrument in ga previdno spravil v notranji žep, nato pa z roko in nagibom glave pozdravil zvonarja ter se spustil po kamnitih polžjih stopnicah z enako dostojanstvenim korakom, kot se je prej po njih povzpel. Ko je odprl vrata zvonika in se znašel v severni cerkveni ladji, si je na ustnice ponovno priklical negiben nasmešek, svoj običajni izraz, prekrižal roke na trebuhu, nagnil svojo lepo izoblikovano glavo z na pol romantično, na pol mistično ležernostjo nekoliko naprej in bolj zdrsnil kot pa odkorakal prek črno-bele marmorne šahovnice. Skozi visoka okna in rozete na glavnem in stranskih obodih so prodirali pisani žarki, ki so v cerkvenih ladjah ustvarjali koščke mavric. Kanonikov plašč je valovil v ritmu njegovih mehko pozibavajočih se korakov, ob katerih so se bogate gube blaga svetile kot modrikasto fazanje perje ali pa rep kraljevskega pava; nekaj odbleskov svetlobe se je pritihotapilo do Magistralovega obraza in ga obarvalo zdaj z bledo zeleno barvo v senci rastoče rastline, zdaj z lepljivo modrikasto barvo podvodnih alg, na trenutke pa se mu je obraz zasvetil v mrliški bledici.

V osrednji cerkveni ladji je bilo le nekaj vernikov, sedečih tu in tam v klopeh; v stranskih kapelicah, izdolbenih v velikih kamnitih zidovih, ležečih v sencah, je bilo nekaj skupinic žensk, ki so klečale ali pa sedele na tleh okoli spovednic. Tukaj in tam se je zaslišal šepet zaupnega pogovora duhovnika s to ali ono pobožno župljanko v razsodišču pokore. V drugi kapeli na severnem delu cerkve, najtemnejši od vseh, je don Fermín opazil ženski, ki sta se tiho pogovarjali. Šel je mimo njiju. Hoteli sta stopiti za njim, ga poklicati, vendar si nista upali. Čakali sta ga, ga iskali, toda ostali praznih rok.

»Na kor gre,« je rekla ena od dam. In sta se usedli na podest, ki je obkrožal spovednico, ždečo v senci. To je bila Magistralova kapela. Na oltarju sta bila dva bronasta svečnika, v katerih ni bilo sveč, pritrjena s kovinskimi verižicami. Pred oltarno sliko je stal lesen kip

Jezusa Nazarečana; žalostne steklene oči so se lesketale v mraku; videti so bile hladne in vlažne. Njegov obraz je bil bledikav, izumetničeni izraz je izkazoval neko obsedeno odločenost, okamnelo na tistih tankih ustnicah in izbočenih ličnicah, gladkih od dotikov pobožnih poljubov.

Ne da bi se zaustavil, je Magistral stopil mimo stranskih vrat na kor in prišel do križišča cerkvenih krakov, toda pregrada, ki se dviga med korom in glavnim oltarjem, je bila zaprta. Don Fermín, ki je bil namenjen v zakristijo, je obkrožil cerkveno ladjo po hodniku za oltarjem, kjer so se prav tako vrstile kapelice. Nasproti vsake od teh kapel so bile med stebri, podpirajočimi oboke, skrite spovednice, neopazne, dokler se nisi znašel tik pred njimi. Tam so običajno svoje grehe izpovedovali in poravnavali beneficiati. Iz enega od teh skrivališč se je prikazal, ko je provizor stopal mimo, in to kot golobica, ki jo splašijo lovski psi, beneficiat don Custodio, bled v obraz, razen v lica, ki so mu škrlatno rdeče žarela. Znojil se je kot vlažna stena. Magistral je beneficiata ošinil brez nasmeška, prebadajoč ga z iglami, ki so streljale iz beline njegovih oči. Don Custodio je povesil pogled in sklonjene glave, zmeden in vznemirjen odšel proti koru. Bil je debelušen, poženščen, spominjal je na francoskega trgovskega potnika, oblečenega v brezmadežni in elegantni talar. Pod valovitim plaščem je bilo njegovo lepo zaobljeno telo stisnjeno v koretelj kot v ženski steznik, čezenj pa je imel oblečen lahkoten svilen plašček, kot se je spodobilo za njegov položaj beneficiata. Don Custodio je bil sovražnik na domačem polju, beneficiat opozicije. Verjel je v – ali pa jih je vsaj razširjal – vse govorice, s katerimi se je skušalo provizorja zrušiti, obenem pa mu je zavidal stvari, ki bi bile v teh klevetah morda lahko resnične. De Pas ga je preziral; zavist ubogega klerika mu je kot v ogledalu kazala njegovo večvrednost. Beneficiat je Magistrala občudoval, verjel je v njegovo prihodnost, predstavljal si ga je kot škofa, kardinala, ljubljenca kraljevega dvora, pomembneža na ministrstvih,

v salonih, razvajenca dam in magnatov. Beneficiatova zavist si je za don Fermína zamišljala večje stvari, kot si jih je Magistral sam drznil sanjati. Magistral je hitro in škodoželjno ošvrknil spovednico, iz katere je prišel zavistnež. Ob mrežastem okencu je videl klečati bledo mladenko v redovniški obleki karmeličank.

Ni bila gosposkega rodu; verjetno kaka služabnica, šivilja ali kaj podobnega, je pomislil Magistral. V njenih očeh je bila zlobna radovednost, in to bolj razdražena kot potešena; pokrižala se je, kot bi si hotela oblizniti prste, in se naslonila na stopala, kot bi se hotela poglobiti v podrobnosti spovedi, ne da bi se premaknila, kot bi ne hotela zapustiti spovednice, še vedno polne don Custodievega vonja in toplote.

Magistral je stopal dalje, zavil okoli apside in vstopil v zakristijo. Kapela v obliki latinskega križa je bila velika, hladna, nad njo so se v višini bočile štiri kupole. Ob stenah so bili kostanjevi predalniki, v katerih so bila shranjena oblačila in drugi pripomočki za verske obrede. Nad predalniki so visele slike, večinoma stare in povprečne, med njimi pa je bilo tudi nekaj sprejemljivih kopij nadarjenih slikarjev. Med slikami so bila ogledala v pozlačenih okvirjih, čeprav zaradi plasti prahu in muh niso zmogla odsevati kaj dosti svetlobe. Na sredini zakristije je velik del prostora zasedala miza iz črnega marmorja, španske izdelave. Ministranta v rdečih oblačilih sta mašne obleke in kelihe spravljala v omare. Palomo, oblečen v umazano in okoli vratu odpeto sutano ter z veliko lasuljo na glavi, potisnjeno nazaj proti vratu, je ravnokar pometel v kot umazanijo za mačkom, ki je, nihče ni vedel, kako, prihajal v katedralo in jo ponečedil. Pasjederec je bil besen. Ministranta sta se delala, da nič ne slišita, on pa ju je, ne da bi ju pogledal, ogovarjal in jima grozil s strašnimi hipotetičnimi grožnjami, odvratnimi za ušesa in želodec. Magistral je šel mimo, pretvarjajoč se, da sploh ne opazi teh vulgarnih malenkosti, tako tujih svetosti duhovščine. Stopil je

k skupini na nasprotnem koncu zakristije, ki je spoštljivo do svetega kraja šepetaje šušljala o posvetnih stvareh. Šlo je za dve gospe in dva gospoda. Vsi štirje so glave nagibali nazaj. Ogledovali so si neko sliko. Svetloba, ki je prihajala skozi ozka okna na kupoli, je na poti do slik že izgubila svojo moč. Slika, ki so si jo ogledovali, je bila skoraj povsem v senci, da je bila videti kot velika packa črnila. Na njej je bilo mogoče razbrati le čelno kost lobanje in tarzus golega stopala brez mesa. Kljub temu je don Saturnino Bermúdez že pet minut razlagal vrednost tiste slike gospema in gospodu, ki so prekipevajoči od vere z odprtimi usti poslušali arheologa. Magistral je skoraj vsak dan naletel na don Saturnina pri tem početju. Kadar koli je v Vetusto zaneslo kakega bolj ali manj pomembnega tujca, se je tako ali drugače poiskalo koga, ki bi prosil Bermúdeza, ali bi bil tako prijazen, da bi ga pospremil na ogled starin v katedrali in mu razkazal tudi preostale lepote Encimade. Don Saturnino je bil ves dan neznansko zaposlen, toda od treh do pol petih je bil vedno na razpolago vsem dostojnim osebam, kot je imel navado reči, ki bi si želele preizkusiti njegova arheološko znanje in neizpodbitno gostoljubnost. Kajti poleg tega, da se je imel za najodličnejšega starinarja v provinci, je verjel – in to je bila resnica –, da je tudi najbolj prefinjen in najvljudnejši človek v vsej Španiji. Ni bil klerik, temveč dvoživka. Njegova snažna in od nog do glave črna obleka je spominjala na nekaj, kar je Frígilis, darwinist, ki ga bomo še srečali, imenoval prilagoditev na talar, vpliv okolja itd.; se pravi, če bi bil don Saturnino tako pogumen, da bi si drznil zaploditi kakega Bermúdeza, bi bil ta že kar rojen kot najmanj diakon, vsaj tako je zagotavljal Frígilis. Arheolog je bil nizke rasti, lase je imel pristrižene kot črne ščetine na krtački; česal si jih je nazaj, da je bilo čelo videti višje, in očitno je bilo, da bi mu laskala zgodnja plešavost. Ni bil star: »V letih našega Gospoda Jezusa Kristusa,« je imel navado reči, prepričan, da mu je uspela spoštljiva, čeprav nekoliko nečimrna šala. Ni bil njegov

namen, da bi bil videti kot duhovnik, taka je bila volja narave. Don Saturno – tako so mu rekli – si je po neki ljubezenski dogodivščini, ki mu je poteptala iluzije in v kateri so ga zamenjali za duhovnika, pustil rasti brado, črno kot kitajsko črnilo, vendar si jo je strigel kot grmiček pušpana na svojem vrtu. Imel je zelo velika usta, in ko se je nasmehnil, da bi ugajal, so se mu raztegnila od ušesa do ušesa. Ne bomo govorili, zakaj, toda ravno ob teh priložnostih je bilo očitno, da se Bermúdez ni zaman pritoževal nad svojim muhastim želodcem, težavami s prebavo in nenehnimi kolikami. S tistim gubastim nasmehom, ki je bolj spominjal na pačenje ob bolečinah v črevesju, je hotel vzbujati vtis najbolj *poduhovljenega* moža Vetuste ter tudi najsposobnejšega razumevanja globokih in zapletenih strasti. Kajti treba je vedeti, da je s svojim visokoletečim duhom kombiniral branje poglobljenih kronik in drugih starih knjig z najbolj prefinjenimi psihološkimi romani, ki so se v tistem času pisali v Parizu. Njegov *fajmoštrski* videz mu je bil v breme. Naročal si je najmodnejše površnike iz trikoja, kakršne so nosili mladi gizdalini, toda ko si jih je nadel don Saturno, so bili videti kot talar, kar je krojač z začudenjem opažal. Zdelo se je, kot da je zmeraj v žalni črnini, čeprav ni bilo tako. Vendar pa je bil na njegovem klobuku skoraj vedno črn trak, kajti imel se je za sorodnika vse vetuščanske noblese, in kadar je umrl kak aristokrat, je takoj pohitel izreč sožalje. Tam, na dnu svoje duše, se je čutil rojenega za ljubezen in njegova strast do arheologije je bila pravzaprav zgolj nadomestek za ta čustva. Ko je ob branju najodličnejših francoskih in španskih romanov spoznal, da like iz najboljših družbenih slojev mučijo bolj ali manj enake potrebe kot njega, je brez omahovanja pomislil, da mu manjka zgolj pravo prizorišče. Dekleta iz Vetuste ga niso bila sposobna razumeti, na samem pa si je moral priznati, da si v resnici on nikoli ne bi upal pristopiti h kaki mladenki in ji izpovedati svojih ljubezenskih upov.

Morda bi ga poročene ženske, nekatere bolj, druge manj, bolje razumele. Prvikrat, ko so ga prešinile te misli, ga je slaba vest mučila teden dni; toda misel skušnjavka se je znova prikradla, in ker so bile v romanih, ob katerih se je naslajal, junakinje običajno poročene ženske, ki so kljub svoji grešnosti nazadnje vedno našle odrešitev v ljubezni in globoki veri, se je prepričal in si dovolil verjeti, da je povsem primerno ljubiti poročeno žensko in ji celo priznati svojo ljubezen, dokler vse skupaj ostane v mejah najčistejšega idealizma. Z očmi je gospe svojih hrepenenj poskušal pokazati čustva, pa tudi z določenimi parabolami in alegorijami, ki si jih je sposodil iz Biblije in drugih orientalskih knjig; toda dotična gospa se ni zmenila za don Saturnove oči, prav tako ni razumela njegovih alegorij in parabol; le za njegovim hrbtom je večkrat pripomnila:

»Ne vem, kako je mogoče, da don Saturno toliko ve: videti je tak tepček.«

Ta gospa je bila Regentka, kakor so v Vetusti rekli gospe sodnikovi, kajti njen mož, zdaj že upokojen, je bil nekoč kraljevi odposlanec in glavni sodnik deželnega sodišča, torej regent, njegova soproga, gospa sodnikova, pa na kratko kar regentka. In gospa sodnikova, Regentka, vzdevek, ki se je v Vetusti prijel Ane Ozores, se ni nikoli zavedala žgoče strasti, ki jo je do nje občutil arheolog. Sentimentalni mladenič in ljubitelj modrosti se je naveličal molče požirati to eno in edino ljubezen in je poskušal delovati muhasto, raztreseno, kar pravzaprav sploh ni bilo težko, kajti le redkokateremu moškemu bi se močneje zvrtelo v glavi, če bi ga kaka ženska ošinila z žarečim pogledom ali dvema. Že več kot štiri leta ni zamudil nobenega plesa, zabave, gledališke predstave ali sprehoda, a še vedno so se dame, ko so ga videle plesati rigodon (v valčku ali polki se ni drznil zavrteti) čudile:

»Bermúdeza sploh ni mogoče prepoznati!«

Vsi, prav vsi so bili prepričani, da je tak puščavnik! To ga je spravljalo v obup. Že res, da nikoli ni izkusil sladke pregrešnosti in opolzkosti telesne ljubezni; toda ali so vsi to vedeli? Že res, da bi prej sonce ne vzšlo, kot da bi don Saturnino zamudil jutranjo mašo, toda ta pobožnost, kot tudi to, da je dvakrat na mesec hodil po sveto obhajilo, ni mogla biti razlog in prav tako ne ovira, da ga ne bi imeli za svetovljana, za kakršnega se je imel sam. Ko bi ljudje le vedeli! Kdo je bil prihuljenec, ki se je ob uri služkinj, kot so temu rekli v Vetusti, odtihotapil po Ulici Rosario, zavil v sence Ulice Quintana ter se prikrito hulil po uličicah vse do obokov na trgu Kruhovega trga, zapustil Encimado in se podal v Colonio, zapuščeno ob teh poznih nočnih urah? No, to ni bil nihče drug kot don Saturnino Bermúdez, doktor teologije, prava – civilnega in kanonskega, magister filozofije in diplomant naravoslovja: avtor nič manj kot *Vetuste v obdobju Rimljanov*, *Vetuste v obdobju gotike*, *Vetuste v obdobju fevdalizma*, *Vetuste v obdobju krščanstva* in *Vetuste v obdobju prenove*, in to za vsako obdobje svoje knjige. On je bil tisti, ki se je motal naokoli, zakrit z ogrinjalom in klobukom z mehkimi krajci. Nemogoče, da bi ga v taki opravi kdor koli prepoznal. Kam je hodil? Bojevat se proti skušnjavi na odprtem polju; utrudit telo z neskončnimi sprehodi; pa tudi – vsaj mimobežno – vonjat skušnjavo, greh, kot je o tem razmišljal on, greh, o katerem je bil prepričan, da ne bo padel, pa ne toliko zaradi kreposti kot zaradi nepremagljivega zbadanja strahu, ki mu nikoli ni dopustil narediti zadnjega in odločilnega koraka na pot v brezno. Do roba je prišel vsako noč, in to so bila majava vrata, umazana in črna v sencah umazane stranske uličice. Včasih ga je iz globin tega brezna vabila skušnjava; takrat se je učenjak hitro umaknil, se vrnil po svojih korakih nazaj na široke ulice in nasladno znova vdihnil svež zrak; čist kot njegovo telo; in da bi se še hitreje povzdignil v idealne širjave, za katere je menil, da pritičejo njegovemu duhu, si je zapel arijo *Casta Diva*, *Spirto*

Gentil ali pa *Santo Fuerte** ter se zatopil v spomine na svoje otroške ljubezni ali pa v razmišljanje o kaki junakinji iz katerega od svojih najljubših romanov.

Ah, koliko sreče je bilo v teh zmagah kreposti! Kako jasna in očitna se mu je v teh trenutkih kazala ideja božje previdnosti! Nekaj takega je morala biti mistična ekstaza! In don Saturnino se je s hitrimi koraki vrnil domov, poln vznesenosti, pri tem pa močil ovratnik ogrinjala s solzami, ki so mu tekle, kot bi se okopal v kopeli blaženosti, kot si je sam pri sebi govoril. Njegova razneženost je bila nedvomno bogaboječna, še posebno v nočeh polne lune.

Doma je, ko se je po večerji zaprl v svojo pisarno, ob svetlobi petrolejke pisal verze ali pa se poglabljal v svoje zvežčiče; ko se je nazadnje le ulegel, je bil zadovoljen sam s seboj, s svojim življenjem, srečen v tem obrekljivem svetu, kjer so še vedno, naj se govori, kar se hoče, obstajali dobri ljudje, krepostne duše. Idealistična naslada, ki jo je v don Saturnu budila njegova brezgrešnost, pomešana s prijetno toploto mehkega ležišča, je iz njega sčasoma naredila drugačnega človeka; začel si je domišljati romantične ljubezenske dogodivščine v Parizu, ta je bil namreč mesto njegovih sanj, in si samega sebe zamišljati kot pravega svetovljana. Sodnikova žena se je običajno pojavila v teh njegovih zgodbicah za lahko noč, ali pa kaka druga nič manj lepa dama, s katero se je zapletal v sočne pogovore, v katerih se je iskrivemu ženskemu duhu upiral s svojim resnim moškim razumom; in v teh besednih igricah, ki so bile povsem duhovne narave ali pa morda sem in tja začinjene z obljubo morebitnih prihodnjih uslug, je arheologa počasi premagal spanec,

* Bermúdezov okus je bil precej eklektičen in je prehajal od nabožnih do romantičnih napevov: *Casta Diva* je znamenita sopranska arija iz opere *Norma* (1831) Vincenza Bellinija, *Spirto Gentil* je arija iz opere *La favorita* (1840) Gaetana Donizettija, *Santo Fuerte* pa sakralno obarvana skladba iz repertoarja špansko-ameriške glasbene tradicije.

logika njegovega mišljenja je padla in morala se je spridila, trdni obrambni zid strahu, ki je še malo prej varoval doktorja teologije, pa se je zrušil.

Zjutraj se je don Saturno zbudil nejevoljen, bolel ga je njegov občutljivi želodec, dušo mu je preplavljala silna črnogledost, njegovo telo je bilo šibko. ‚*Memento homo!*'* si je govoril nesrečnež in se prisilil vstati s postelje, trudeč se, da bi si očistil duha s skesanim in bolečim obžalovanjem ter z odločenostjo, da se bo posvetil dobrim delom, pri čemer si je pomagal z močnimi curki vode na tilnik in z velikimi gobami, s katerimi si je poskušal zdrgniti umazanijo s telesa. Morda je bila čistoča, ta pomembna vrlina, ki jo priporoča Mohamed, edina, ki jo je spoštovani avtor *Vetuste v obdobju prenove* dejansko imel v kolikor toliko pozitivni meri. Tako dobro umit je odšel k maši – nikoli je ni zamudil, da bi našel tistega novega človeka, o katerem pridiga Evangelij. Novi človek je prihajal – korak za korakom – in v svoji domišljavosti ali pa veri je ponižni častilec svetega Jezusovega srca vsako jutro znova verjel v svoj preporod. Zato se njegov duh ni staral: želodec je bil tisti, pokvarjeni želodec, ki se ni zmenil za vročične skesanosti ubogega moža. Pa naj še kdo reče don Saturnu, da meso ni pritlehno in prostaško!

Tisto dopoldne je, še pred kosilom, od svoje prijateljice Obdulie Fandiño, Pomaresove vdove, prejel odišavljeno pisemce. Kako vznemirljivo! Skrivnostnega listka ni hotel odpreti, dokler ni pojedel juhe. Zakaj si ne bi dovolil sanjati? Kaj je to pisemce pomenilo? O. F. je bilo zapisano s črkama, prepletenima kot ovijajoči se kači. »Od gospe Obdulie,« je rekel služabnik. Gospa, vsa Vetusta je to

* Del izreka »Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris« (»Pomni, človek, da si prah in da se v prah povrneš«), ki izhaja iz Geneze (1 Mz 3,19) in se tradicionalno izreka ob pepeljenju na pepelnično sredo ter opominja na minljivost človeškega življenja.

vedela, je bila precej lahkoživa, morda celo preveč; bila je nekaj posebnega ... Torej ... morda ... Zakaj pa ne? ... Zmenek ... Onadva, konec koncev, sta se kar dobro razumela, ne tako zelo, kot so nekateri zlobni jeziki natolcevali, vendar sta se razumela ... Ona ga je pogledovala v cerkvi in pri tem vzdihovala. Nekoč mu je rekla, da ve več kot Tostado, pohvala, ki jo je on znal ceniti, saj je prebral vsa dela spoštovanega škofa Alfonsa de Madrigala iz Ávile. Ob neki priložnosti je izpustila robček, da ji je padel na tla, in tisti robček je dišal kot to pisemce, on pa ga je pobral, in ko ji ga je vrnil, so se njuni prsti dotaknili in ona mu je rekla: »Hvala, Saturno.« Zgolj Saturno, brez dona.

Nekega večera se je na večernem druženju pri Visitación Olías de Cuervo Obdulia s kolenom dotaknila njegovega stegna. On noge ni odmaknil, prav tako ona ne kolena; on se je nato s svojim stopalom dotaknil stopala lepe gospe in ona ga ni odmaknila ... Žlica juhe se mu je zaletela v grlu. Spil je požirek vina in odprl pisemce.

Pisalo je:

»Saturno, dragec, vi, ki ste tako dobri, bi mi naredili uslugo in prišli na moj dom danes popoldne ob treh? Pričakujem vas z ...« Moral je obrniti list.

‚Nestrpnostjo,' si je mislil učenjak. Pisalo pa je: »Pričakujem vas z nekaj prijatelji iz Palomaresa, ki bi radi obiskali katedralo v družbi izobraženega človeka ... itd., itd.« Don Saturno je zardel, kot bi se osmešil pred kako skupščino.

»Ni pomembno,« si je rekel, »obisk katedrale je zgolj izgovor.«

In dodal:

»Bog dobro ve, kako globoko obžalujem skrunitev, na katero sem vabljen!«

Oblekel se je tako elegantno, kot je mogel – samega sebe je v ogledalu videl kot Lovelacea, zloglasnega zapeljivca iz slavnega

romana, ki se v prostem času ukvarja z arheologijo –, nato pa se je odpravil na dom donje Obdulie.

Tak je bil torej odličnik, ki je dvema gospema in enemu gospodu razlagal pomen tiste povsem črne slike, iz katere sta izstopali zgolj olivno zelena lobanja in peta koščenega stopala. Slika je predstavljala svetega Pavla, prvega krščanskega puščavnika; v 17. stoletju jo je naslikal nek slikar iz Vetuste, poznan zgolj strokovnjakom za lokalno zgodovino. Ravno zato sta slikar in slika Bermúdezu toliko pomenila.

Gospod iz Palomaresa je bil oblečen v zelo dolg poletni plašč v barvi rozin, v desni roki je držal panamski klobuk, ki je bil za ta letni čas neustrezen, vendar pa se mu je zdel, ker je šlo za štiri ali pet dolarjev vreden klobuk (tolikšna je bila njegova cena v Havani), primeren, da ga nosi tudi jeseni. Gospod Infanzón se je čutil dolžnega, da se pokaže dovzetnejšega za umetniško navdušenje učenjaka kot gospe, ki jima je bilo zaradi njune naravne nevednosti oproščeno, da nista občutili vznesenosti ob sliki, na kateri se pravzaprav ni nič videlo. Poskušal je najti primerne besede in nazadnje našel te:

»Oh! Seveda! Prav zares! Točno tako!«

Nato je sklonil glavo k prsim, kot bi se globoko zamislil, toda roko na srce – kot bi se izrazil Bermúdez – si je hotel le odpočiti od prisiljene drže, v katero ga je učenjak primoral s svojo petnajstminutno govoranco. Nazadnje je možak s slamnikom vzkliknil:

»Zdi se mi, gospod Bermúdez, da bi ta čudovita slika spoštovanega ...«

»Cenceña.«

»Tako je, spoštovanega Cenceña, prišla bolj do izraza ...«

»Če bi se videla,« je gospoda Infanzóna prekinila njegova soproga.

Gospod je s strogim pogledom okaral zakonsko družico in poskušal popraviti izrečeno: